

บทความวิจัย

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับผึ้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน:

กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธ รอยต่อระหว่างจังหวัดตรัง

และจังหวัดนครศรีธรรมราช

Conservation of Local Wisdom on Bees Hunting for Sustainable

Utilization: Case Study at Pra Buddha Cave Community a Boundary between Trang and

Nakhon Si Thammarat Province.

ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร^{1*} วัฒนณรงค์ มากพันธ์² วิชดา กล้าเวช¹

นันทิดา สุธรรมวงศ์¹ และเสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี³

Tiptiwa Sampantamit^{1*}, Wattananarong Markphan², Wichuda Klaweck¹,

Nantida Sutummawong¹, and Saowalak Roongtawanreongsri³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาการจับผึ้งหลวง *Apis dorsata* F. (Hymenoptera: Apidae) และแนวทางการอนุรักษ์เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของพรานผึ้งชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธซึ่งเป็นชุมชนรอยต่อระหว่างจังหวัดตรังและนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษา 1) ภูมิปัญญาการจับผึ้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของชุมชนถ้ำพระพุทธและ 2) ประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำผึ้งในชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจแบบมีส่วนร่วมจากชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาโดยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาการจับผึ้งหลวงมีการปฏิบัติมาอย่างยาวนานและมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธซึ่งประกอบด้วยบุคคลผู้มีประสบการณ์และต้องทำงานเป็นทีม โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการสังเกตฤดูกาล การติดตามค้นหาผึ้งหลวง การเตรียมอุปกรณ์ วิธีการจับผึ้งหลวง การแสดงความเป็นเจ้าของ และความเชื่อของพรานผึ้ง นอกจากนี้จากการประเมินมูลค่าของน้ำผึ้งหลวงด้วยวิธีราคาตลาดพบว่า การจับผึ้งหลวงสามารถสร้างรายได้สุทธิให้แก่ชุมชนปีละ 71,917 บาท องค์ความรู้ที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษสร้างไว้โดยผ่านการสังเกต ทดลอง ประยุกต์ จดจำ และมีการถ่ายทอดมาจากอดีตผ่านรุ่นสู่รุ่น และภายในตัวองค์ความรู้นั้นยังมีการสอดแทรกแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ทรัพยากรผึ้งยังคงมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาการจับผึ้งหลวง ชุมชนถ้ำพระพุทธ การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ

¹ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93110

² นิติตระดับปริญญาตรี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93110

³ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 93110

* Corresponding author: E-mail: tiptiwa@tsu.ac.th โทรศัพท์/โทรสาร 0 7469 3992 ต่อ 2256

Abstract

This research focused on local wisdom of the giant honeybee, *Apis dorsata* F. (Hymenoptera: Apidae) hunting and a guidelines for conservation of honeybee hunters at Pra-Buddha Cave Community, a boundary between Trang and Nakhon Sri Thammarat provinces. The purposes of this study were 1) to study the local wisdom of the giant honeybee hunting for sustainable utilization and 2) to assess an economic value of the giant honeybee. The research was done by using questionnaire, interviews, focus group discussion, and participating observation from honeybee hunters. The results of the research found that the giant honeybee hunting in Pra-Buddha Cave community has been practiced and plays a vital role in community. Furthermore, the honeybee hunters who had knowledge and experience need to be teamwork started from observation of reason, tracking, equipment preparation, method of the giant honeybee hunting, belonging to the giant honeybee and hunter's beliefs. In addition, the economic value of the giant honeybee in Pra-Buddha Cave community was calculated using market price and the result of evaluation the giant honeybee showed 71,917 baht per year. The intellectual of the giant honeybee hunting is one of activities that from part of the ancient culture. It is reflected by the nature of observation, test, application, recollection, and instruction in the living. Particularly, in the local knowledge can be used to create guidelines for conservation and sustainable utilization of the giant honeybee in the future.

Keywords: Local Wisdom of *Apis dorsata* F. (Hymenoptera: Apidae) hunting, Pra-Buddha Cave Community, Sustainable Utilization, Economic Valuation

บทนำ

ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอันประกอบด้วยพืชพันธุ์ไม้นานาชนิดและสัตว์น้อยใหญ่จำนวนมาก จากความหลากหลายทางชีวภาพจึงทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งบ่มเพาะทางปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ซึ่งมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อมนานัปการ [1] ในปัจจุบันยังพบว่าอีกหลายชุมชนที่ยังมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ซึ่งแต่ละชุมชนย่อมมีลักษณะการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และทางด้านสังคม จึงส่งผลทำให้เกิดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของแต่ละพื้นที่ต่างกันไปด้วย และหนึ่งในนั้นคือชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ตรงรอยต่อของสองจังหวัด คือ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองบัว อำเภอรัษฎา จังหวัดตรัง และหมู่ที่ 6 ตำบลน้ำตก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ประมาณ 14 ตารางกิโลเมตร ชุมชนนี้มีอายุมากกว่าร้อยปี คนในชุมชนยังคงมีการใช้ประโยชน์ในด้านทรัพยากรจากป่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน [2] อาชีพหลักของคนในชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรคือ การทำสวนยางและสวนผลไม้ นอกจากนี้ชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรยังมีอาชีพเสริมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นคือ การจับผึ้งหลวงเพื่อนำน้ำผึ้งมาบรรจขวดขาย อาชีพนี้มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานพร้อมกับการก่อตั้งชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันบุคคลผู้ซึ่งมีความรู้เรื่องการจับผึ้งหลวงมีน้อย อีกทั้งการจับผึ้งหลวงเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูง ต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีประสบการณ์และมีความรู้ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการเดินป่า ด้านการขึ้นต้นไม้ และด้านการค้นหาติดตาม จึงทำให้มีผู้สนใจและรู้จักวิธีการแต่ละด้านน้อยด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย

จึงสนใจศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาการจับฝิ่งหลวงของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร หมู่ที่ 6 ตำบลหนองบัว อำเภอรษฎาจังหวัดตรังและหมู่ที่ 6 ตำบลน้ำตกอำเภอทุ่งสงจังหวัดนครศรีธรรมราช ตลอดจนศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ฝิ่งหลวงของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจับฝิ่งหลวงอยู่กับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาของชุมชนต่อการจับฝิ่งและสะท้อนมูลค่าของทรัพยากรเพื่อทำให้คนในชุมชนรู้สึกหวงแหนต่อรากฐานภูมิปัญญาที่มีมานานนับร้อยปี ข้อมูลที่ได้จากการศึกษายังเป็นประโยชน์กับบุคคลทั่วไปที่ต้องการจะศึกษาและเรียนรู้ต่อไป โดยในอนาคตคาดว่าถ้าไม่มีรวบรวมองค์ความรู้ สืบสานส่งเสริม และเผยแพร่ให้แก่เยาวชน ชาวบ้าน ตลอดจนสังคมในวงกว้าง ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับฝิ่งซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชนอาจสูญหายไปพื้นที่โดยมิอาจเรียกกลับคืนมาได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการจับฝิ่งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร
2. เพื่อประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำฝิ่งหลวงในชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับฝิ่งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร ชุมชนรอยต่อระหว่างจังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นลักษณะงานวิจัยเชิงสำรวจ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ศึกษามีวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1. การสร้างแนวคิดการวิจัย เริ่มต้นด้วยการลงพื้นที่เพื่อพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มพรานฝิ่งปราชาญชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนถ้ำพระพุทธร พร้อมกับการจัดทีมชาวบ้านเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยและทำงานร่วมกันเนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยต้องเข้าไปสำรวจสังเกตและติดตามกระบวนการจับฝิ่งจากผู้นำกลุ่มพรานฝิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา และต้องได้รับการร่วมมือกับชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างดี

2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารทางวิชาการ ตำราเรียน บทความ วารสาร เอกสารการประชุม สัมมนา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้จัดทำไว้แล้วซึ่งข้อมูลดังกล่าวนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการดำเนินงานวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม โดยสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 23 ท่าน ซึ่งแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ชาวบ้านผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการติดตามค้นหาวิธีการจับฝิ่งและยังคงอาศัยการจับฝิ่งหลวงเป็นส่วนหนึ่งของการหาเลี้ยงชีพ จำนวน 8 ท่าน

- 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริม คือ ชาวบ้านผู้ที่เคยอาศัยการจับฝิ่งหลวงเป็นส่วนหนึ่งของการหาเลี้ยงชีพบุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ที่ต่อเนื่องเกี่ยวกับการจับฝิ่งเป็นเวลานาน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพราะกลุ่มดังกล่าวยังคงจับฝิ่งอยู่แต่ผู้ให้ข้อมูลเสริมเป็นกลุ่มที่ไม่ได้จับฝิ่งหลวงแล้ว เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลาและอายุ จำนวน 5 ท่าน

- 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป คือ ชาวบ้านผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนี้มาตั้งแต่กำเนิด ได้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตระหว่างคนกับฝิ่งที่มีมาแต่อดีต และเป็นผู้ซึ่งไม่เคยอพยพโยกย้ายไปอาศัยอยู่ในถิ่นอื่นมาก่อน จำนวน 10 ท่าน

4. การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำฝิ่ง เป็นมูลค่าการใช้ประโยชน์ทางตรงที่ทำให้เกิดรายได้ต่อชาวบ้านในชุมชน กำหนดหามูลค่าผลประโยชน์รวมของน้ำฝิ่งโดยใช้ราคาตลาด (market price approach) ของน้ำฝิ่งที่ชาวบ้านขายในท้องถิ่นให้กับผู้ที่ต้องการน้ำฝิ่งแล้วคูณกับปริมาณของน้ำฝิ่งที่เก็บมาได้ จึงได้เป็นผลประโยชน์ของน้ำฝิ่งในชุมชนถ้ำพระพุทธร ในส่วนของต้นทุนผู้วิจัยแบ่งมูลค่าต้นทุนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ต้นทุนอุปกรณ์ในการเก็บหาน้ำฝิ่ง ต้นทุนค่าเสียเวลาในการเดินทางและค่าแรงในการเก็บหาน้ำฝิ่ง และต้นทุนค่าเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเดินทางมาเก็บหาน้ำฝิ่ง ดังนั้นการคำนวณหาผลประโยชน์สุทธิมูลค่าน้ำฝิ่งสุทธิ เกิดจากผลประโยชน์ของน้ำฝิ่งภายในชุมชนหักลบต้นทุนในการดำเนินการของกลุ่มพรานฝิ่งซึ่งอ้างอิงจากสภาพธรรม คำภู [3]

5. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลปฐมภูมิซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งจากการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สังเกต การสนทนากลุ่ม และผลจากการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำฝิ่งในพื้นที่ศึกษามาวิเคราะห์และอภิปรายผลร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้ ประเด็นแรกเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร ประเด็นที่สองเป็นวิธีการและขั้นตอนการจับฝิ่งของพรานฝิ่งหลวงชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร ประเด็นที่สามเป็นความเชื่อกับการอนุรักษ์ฝิ่งหลวงอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร และประเด็นสุดท้ายคือมูลค่าของน้ำฝิ่งในชุมชนถ้ำพระพุทธร โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร

ชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหนองบัว อำเภอรัษฎา จังหวัดตรัง และหมู่ที่ 6 ตำบลน้ำตก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีขนาดพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 14 ตารางกิโลเมตร มีระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอรัษฎาในจังหวัดตรังประมาณ 20 กิโลเมตร บ้านถ้ำพระพุทธรมาจากชื่อของวัดถ้ำพระ ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2464 จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดถ้ำพระพุทธร” เนื่องจากภายในมีพระพุทธรูปมากมาย อีกทั้งยังมีพระพุทธรูปทองคำ ทองสำริด และเนื้อหยกอยู่ภายในวัด ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขามีทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างอุดมสมบูรณ์ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปมี 2 ฤดู คือฤดูร้อนและฤดูฝน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับกับที่ราบซึ่งอยู่ติดบริเวณเทือกเขาบรรทัด

ส่วนที่ 2 วิธีการและขั้นตอนการจับฝิ่งหลวงของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร

จากการศึกษาวิธีการและขั้นตอนการจับฝิ่งของพรานฝิ่ง พบว่า การจับฝิ่งหลวงเป็นวิธีการใช้ประโยชน์จากฝิ่งหลวงเพื่อเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านในที่ชุมชน วิธีการและขั้นตอนของการจับฝิ่งของพรานฝิ่งหลวงชุมชนเริ่มจากขั้นตอนแรกคือ

1. การสังเกตฤดูกาล ฝิ่งหลวงเริ่มอพยพเข้ามาอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปีตรงกับช่วงฤดูแล้ง ในช่วงนี้จะมีดอกไม้ป่านานาชนิดบานซึ่งเป็นแหล่งอาหารสำหรับการสร้างรังของฝิ่งหลวง (ภาพที่ 1) ถ้าแหล่งอาหารไม่มีความอุดมสมบูรณ์ปริมาณรังฝิ่งในพื้นที่ก็จะน้อยตามลงไปด้วย [4]

(ก) ดอกดาวกระจาย

(ข) ดอกต้นทุเรียน

(ค) ดอกต้นไมยราบ

ภาพที่ 1 ดอกไม้หลากชนิดบานในช่วงเริ่มต้นของฤดูกาลจับผึ้ง

2. ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและติดตามค้นหารังผึ้งหลวงประกอบด้วย 4 วิธี (ภาพที่ 2) ได้แก่

1) สังเกตบริเวณต้นไม้หรือหน้าผาที่ผึ้งหลวงเคยสร้างรังมาก่อนในปีที่แล้ว ปีต่อมาผึ้งหลวงมักจะกลับมาสร้างรังที่เดิม

2) การสังเกตพฤติกรรมของผึ้งในการหาแหล่งน้ำกินน้ำ เพราะในตอนกลางวันรังผึ้งจะได้รับแสงแดด จึงทำให้ผึ้งหลวงต้องบินไปเอาน้ำให้ตัวอ่อนและควบคุมอุณหภูมิภายในรัง พรานผึ้งจะสังเกตพฤติกรรมของผึ้งโดยการออกติดตามด้วยการยื่นฝ่าเป็นจุดตามเส้นทางที่ผึ้งบินผ่านด้วยตาเปล่า แต่ถ้ามองไม่เห็นก็จะใช้เส้นด้ายผูกที่ตัวผึ้งเพื่อให้ง่ายต่อการติดตามรังผึ้ง

3) สังเกตพฤติกรรมของผึ้งหลวงที่อยู่ในวรรณะผึ้งงาน ในการหาน้ำหวานจากดอกไม้ป่า สำหรับวิธีการนี้ การสังเกตคล้ายกับในวิธีที่ 2 คือ พรานผึ้งจะยื่นเป็นจุดแต่จะเน้นการสังเกตจากแหล่งดอกไม้ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของผึ้ง

4) สังเกตพฤติกรรมของผึ้งหลวงในขณะที่นำลูกผึ้งออกมาถ่ายมูล สายันท์ วงศ์แก้ว [5] กล่าวว่า วิธีการนี้พรานผึ้งจะเดินเข้าไปในป่าโดยสังเกตตามใบไม้ว่ามีมูลของผึ้งติดอยู่หรือไม่ ลักษณะของมูลผึ้งจะเป็นสีเหลืองเป็นจุดเล็กๆ เมื่อใดที่เห็นพฤติกรรมเหล่านี้แสดงว่ารังผึ้งอยู่ห่างจากแหล่งที่นำลูกออกถ่ายประมาณ 300-500 เมตรจากบริเวณที่พบ

(ก) สังเกตผึ้งหลวงมาทำรังที่หน้าผา

(ข) สังเกตผึ้งหลวงมาทำรังบนต้นไม้

(ค) สังเกตพฤติกรรมการหากินน้ำ

(ง) สังเกตพฤติกรรมการหาน้ำหวาน

ภาพที่ 2 ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและติดตามค้นหารังผึ้งหลวง

3. อุปกรณ์การจับผึ้งหลวง

การจับผึ้งหลวงของพรานผึ้งแต่ละครั้งนั้นต้องใช้อุปกรณ์ในการขึ้นจับผึ้งหลวง ได้แก่ มือง ภาชนะสำหรับใส่น้ำผึ้ง มีดสำหรับการตัดรวงผึ้ง และเชือก โดยอุปกรณ์แต่ละชนิดแสดงดังภาพที่ 3 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) มือง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สร้างคว้นเพื่อไล่ตัวผึ้งหลวงออกจากรัง วัสดุที่ใช้ทำมือนั้นทำจากกาบดอกมะพร้าวหรือกิ่งของไม้ยางพารา จากนั้นห่อด้วยกาบกล้วยหรือใบไม้สด กิ่งไม้ยางพาราที่นำมาใช้นั้นจะมีลักษณะตรงยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ใช้กิ่งไม้ยางพาราประมาณ 50-60 อันนำมามัดรวมกันด้วยเชือกกล้วยหรือเถาวัลย์ที่เลื้อยที่สามารถหาได้จากป่า จากนั้นนำกาบกล้วยหรือใบไม้สดมาห่อ เหตุผลที่ต้องใช้ใบไม้สดนั้นเพื่อต้องการให้เกิดคว้นในขณะที่จับผึ้ง

2) ภาชนะสำหรับใส่น้ำผึ้งหลวง ภาชนะที่ใช้ใส่น้ำผึ้งเรียกว่า “โคระ” ซึ่งทำจากหนังสัตว์ พวกหนังวัวและหนังควายและนำมาเย็บเป็นรูปกรวยปากกว้างโดยมีเชือกเป็นห่วงจับ ส่วนชาวบ้านอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัยเรียกว่า “ครุ” แต่ในปัจจุบันเนื่องจากวัสดุในการทำโคระนั้นหายากชาวบ้านเปลี่ยนเป็นใช้ถังพลาสติกหรือนำถุงพลาสติกมาซ้อนในกระสอบแล้วเย็บขอบด้วยไม้ไผ่หรือหวาย จากนั้นผูกด้วยเชือกฟางหรือหวายเพื่อความสะดวกในการพกพาของพรานผึ้ง

3) มีดสำหรับการตัดน้ำผึ้ง มีดส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ไผ่ และไม้ป่าที่ไม่มีริสเบือเมาและมีพิษ นำมาเหลาให้บางรูปทรงคล้ายมีดยาวประมาณ 1 ฟุต มีดนี้จะใช้ในการตัดหัวน้ำหวานรังต่อรังเท่านั้น

4) เชือก การเลือกเชือกจะต้องเลือกเชือกที่มีผิวของเส้นเชือกหยาบ เมื่อจับรู้สึกสากมือ ทำให้ไม่ลื่นและเชือกต้องที่มีความแข็งแรงสามารถรับน้ำหนักได้มาก โดยใช้เชือกในการโยงน้ำผึ้งลงมาจากที่ปลายกิ่งไม้ให้กับคนที่อยู่พื้นดิน [6]

(ก) ม็องจากกาบดอกมะพร้าว

(ข) วัสดุที่ใช้ทำม็อง

(ค) กระจอบที่ใส่รังฝิ่ง

(ง) กระจอบที่ใส่รังฝิ่ง

(จ) มีดที่ใช้ตัดหัวน้ำฝิ่ง

(ฉ) เชือก

ภาพที่ 3 อุปกรณ์การจับฝิ่งหลวง

4. วิธีการปักก่า

การปักก่าเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนที่กระทำกับฝิ่งหลวงเท่านั้น เหตุต้องมีการที่ปักก่ากับฝิ่งหลวงนั้นเพราะฝิ่งหลวงเป็นฝิ่งป่าที่มีขนาดใหญ่ทำให้มีปริมาณน้ำฝิ่งมาก การปักก่าแสดงให้เห็นทราบว่ ฝิ่งหลวงรังนั้นมีเจ้าของแล้ว ห้ามผู้อื่นที่มาพบรังฝิ่งหลวงในภายหลังจับ การปักก่า แต่ละคร้งพรานฝิ่งจะต้องวางต้นไม้เล็กที่อยู่บริเวณโคนต้นไม้ที่ฝิ่งหลวงมาสร้างรังออกให้หมดแล้วใช้กิ่งไม้ขนาดใหญ่ที่เห็นชัดเจนมา

ปีกลงไป ไสว พรหมแก้ว กล่าวว่ การปีกก่ำเป็นการลดความขัดแย้งของคนในชุมชนในการแย่งชิงทรัพยากรฝั้ง ถ้าไม่มีกรปีกก่ำไว้ว่อาจจะทำให้เกิดกรเข้าใจผิดระหว่างกลุ่มพรานฝั้งและทำให้ชาวบ้านในชุมชนต้องทะเลาะกันได้ [7]

5. วิธีกรปีนต้นไม้

กรปีนต้นไม้ เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งท่พรานฝั้งจะต้องคิดหาวิธีกรเพื่อขึ้นไปจับฝั้งหลวง วิธีกรปีนต้นไม้ของพรานฝั้งในชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรมี 3 วิธีดังนี้ 1) กรปีนต้นไม้โดยตรง วิธีนี้พรานฝั้งจะพิจารณา ขนาดเส้นรอบวง ความสูงของต้นไม้ ความสามารถและกำลังของพรานฝั้ง 2) กรแคะไม้ เป็นการสร้างท่เหยียบหรือจับ เพื่อขึ้นไปจับฝั้งหลวงบนต้นไม้มีลักษณะคล้ายขั้นบันได กรแคะไม้ทำได้สองแบบคือ กรแคะไม้โดยใช้พะองและกรแคะไม้โดยใช้ตะปู 3) กรทอยไม้ เป็นการสร้างท่เหยียบหรือจับ โดยการตอกไม้เข้าไปในลำต้นของต้นไม้ (ภาพที่ 4) กรทอยนั้น เป็นวิธีกรที่ใช้กับต้นไม้ใหญ่ซ่งพรานฝั้งไม่สามารถใช้วิธีกรที่กล่าวมาข้างต้นได้จึงเลือกใช้กรทอยไม้ [6]

(ก) กรปีนต้นไม้โดยตรง

(ข) กรแคะไม้

(ค) กรทอยไม้

ภาพที่ 4 วิธีกรปีนต้นไม้ของพรานฝั้ง

6. กรขึ้นจับฝั้งหลวง

กรขึ้นจับฝั้งหลวงในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรนิยจับฝั้งในช่วงกลางวันซ่งแตกต่างกับกรจับฝั้งของชาวบ้านตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ท่นิยมจับฝั้งในช่วงกลางคืน [8] โดยปัจจัยกรจับฝั้งที่สำคัญคือตัวพรานฝั้ง เนื่องกรในการขึ้นจับฝั้งหลวงแต่ละครั้งจะมีทีมงานประมาณ 3-4 คน แต่ละคนมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป หน้าที่ที่สำคัญที่สุดคือคนที่ขึ้นจับ ก่อนกรจับฝั้งแต่ละครั้งพรานฝั้งจะทำพิธีไหว้ไม้เป็นการกล่าวถึงเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าไม้ เจ้าป่า เจ้าเขา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่งหลายท่สถิตอยู่บริเวณนั้น เพื่อจะได้เป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้จับฝั้งและให้กรจับฝั้งผ่านไปได้อย่างดี (ชาวบ้านชุมชนตะโหนดก็มีการประกอบพิธีนี้เช่นกัน) สำหรับกรจับฝั้งของชาวบ้านอำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัยไม่ได้ทำพิธีไหว้ไม้แต่มีการประกอบพิธีกรทำขวัญฝั้งในช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี [9]เมื่อกกล่าวเสร็จทีมงานของพรานฝั้งจะนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการจับฝั้งมาให้พรานฝั้ง พรานฝั้งจะเริ่มด้วยกรจูดมืองเมื่อมืองเริ่มมีควันขึ้นพรานฝั้งจึงขึ้นต้นไม้จนถึงรังฝั้ง พรานฝั้งจะใช้มืองที่มีควันปริมาณมากแกลงไปแกลงมาเพื่อไล่ฝั้งออกจากรัง ฝั้งเริ่มบินหนีออกไปจากรังพรานฝั้งจะนำกระสอบมารองรับรังฝั้งแล้วใช้มีดตัดเอาเฉพาะหัวน้ำหวานใส่ในโคระ จากนั้นพรานฝั้งจึงปีนลงจากต้นไม้ ระหว่างนั้นก็ต้องใช้มืองแกลงไปมาเพื่อป้องกันตัวฝั้งที่ตามมาเมื่พรานฝั้งลงมาถึงพื้นดินอย่างปลอดภัยเป็นอันว่าเสร็จกรจับฝั้งหลวง ขั้นตอนสุดท้ายทีมงานจะเทน้ำฝั้งลงในภาชนะที่เตรียมไว้และทำการคัดเลือกรตัวฝั้งหลวงท่ติดมาออกให้หมด บีบน้ำหวานจนหมดแล้วนำฝั้งบางมา

กรองเศษขี้ผึ้งออกอีกครั้งจึงนำน้ำผึ้งมาบรรจุใส่ขวดโดยใช้ทางสาหรูหรือทางระกำตากแห้งมาเหลาให้มีลักษณะเป็นทรงกระบอก ยาวประมาณ 4-5 เซนติเมตร ขนาดเท่ากับปากขวด เหตุผลที่ใช้ทางสาหรูหรือทางระกำใช้นั้น เพราะมีคุณสมบัติที่สามารถระบายอากาศได้ ถ้าใช้อื่นๆมาเป็นที่ปิดปากขวด อาจทำให้เกิดแรงดันของอากาศ ส่งผลให้ขวดแตกได้ หลังจากนั้นก็นำไปเก็บไว้ที่อุณหภูมิห้องเพื่อรอการใช้ประโยชน์ต่อไป [10]

7. ทีมงานของพรานผึ้งหลวง

เหตุผลที่ต้องมีทีมงานของพรานผึ้งหลวงนั้นเพราะว่าการจับผึ้งไม่สามารถทำคนเดียวได้ ทุกขั้นตอนมีความลำบากต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนในการติดตามค้นหารังผึ้ง การเตรียมอุปกรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้การเข้าป่าคนเดียวอาจจะพบกับอันตรายจากสิ่งต่างๆ ทั้งจากสัตว์หรือมนุษย์เมื่อเกิดเหตุร้ายขึ้นจะได้ช่วยเหลือกันได้ [11]

ส่วนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์ผึ้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในชุมชนถ้ำพระพุทธ

แนวทางในการอนุรักษ์ผึ้งหลวงนั้นส่วนใหญ่เน้นความเชื่อที่เกิดจากมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปฏิบัติสืบต่อกันมากับพรานผึ้งหลวงในชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธเพื่อให้ผึ้งยังคงเป็นทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนซึ่งประกอบด้วยแนวทางการอนุรักษ์ดังนี้

1. ความเชื่อกับการอนุรักษ์ผึ้งหลวง

1) ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะการสร้างรังของผึ้งหลวง ในสมัยอดีตกาลเชื่อกันว่าผึ้งหลวงรังใดที่มีลักษณะการสร้างรังวางตะวันหรือภาษาถิ่นเรียกว่า “สร้างวางหวัน” ลักษณะรังผึ้งหลวงแบบนี้พรานผึ้งหลวงจะไม่ค่อยจับ เพราะผึ้งหลวงรังนั้นมีลักษณะผิดปกติและเชื่อว่าผึ้งมีความดุร้ายไม่สามารถจับได้ ถ้าพรานผึ้งหลวงคนใดจับก็จะโดนผึ้งทำร้ายถึงชีวิตได้

2) ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ในการสร้างรังของผึ้งหลวง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการฝังศพ เชื่อกันว่า ผึ้งนั้นมีเจ้าของ (เจ้าของที่กล่าวถึงหมายถึง ภูตผีหรือวิญญาณที่เร่รอน) ชาวบ้านจะไม่เข้าไปจับผึ้งรังนั้นจึงสามารถอนุรักษ์ผึ้งได้ไว้ในพื้นที่ดังกล่าว

3) ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของตัวผึ้งและพฤติกรรมของผึ้ง ลักษณะของผึ้งภายนอกจะมีสี่เข้มนำ และตัวใหญ่กว่าปกติ มีการเคลื่อนไหวภายในรังตลอดเวลา บางครั้งทำรังใหญ่พองโตดูน่ากลัว บางครั้งทำรังแบบลักษณะกลมชาวบ้านเชื่อกันว่าลักษณะดังกล่าวเป็นผึ้งที่มีความดุร้าย

4) ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ที่ผึ้งหลวงสร้างรังอาศัยอยู่ ชาวบ้านเชื่อกันว่าต้นไม้บางชนิดมีนางไม้อาศัยอยู่ ถ้าไปจับผึ้งบนต้นไม้จะได้รับอันตราย เช่น ต้นตะเคียน ต้นไทร ต้นหลุมพอ เป็นต้น

5) ความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของพรานผึ้งหลวง การปฏิบัติตัวของพรานผึ้งก่อนที่จะจับผึ้งนั้นได้มีข้อห้ามไว้ดังนี้ ห้ามพรานผึ้งหลวงมีเพศสัมพันธ์ก่อนจับผึ้งหลวงและก่อนขึ้นไปจับนั้นจะต้องอาบน้ำให้สะอาดทุกครั้ง นอกจากนี้ยังห้ามทีมงานของพรานผึ้งพูดเรื่องไม่ดีและใช้คำหยาบโดยเด็ดขาด และห้ามรับประทานน้ำผึ้งก่อนที่พรานผึ้งยังไม่ได้ลงมาจากรังไม้ที่ขึ้นไปจับ

2. วิธีการจับของพรานเพื่อการอนุรักษ์ผึ้งหลวง

วิธีการจับของชาวบ้านเป็นการจับตามวิถีของพรานผึ้งที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การจับผึ้งหลวงแต่ละครั้งนั้นพรานผึ้งต้องตระหนักว่าจะต้องไม่ทำร้ายผึ้งหลวงนำเฉพาะที่เป็นน้ำผึ้งมาใช้ประโยชน์เท่านั้นเพื่อให้ผึ้งสามารถสร้างรังได้ต่อไป [12]

3. อุปกรณ์การจับผึ้งหลวงเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการจับฝิ่งหลวงนั้นมีผลต่อการอนุรักษ์ฝิ่งหลวง จากการสัมภาษณ์พรานฝิ่งหลวงในชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธร สามารถอธิบายได้ว่า อุปกรณ์ที่ส่งผลต่อปริมาณรังฝิ่งหลวงมี 2 อย่าง คือ 1) มือง วัสดุที่ใช้ในการทำมืองจะต้องไม่ใช่วัสดุที่มีพิษที่ส่งผลต่อตัวฝิ่งควรเลือกใช้เฉพาะวัสดุที่เป็นธรรมชาติที่ไม่มีพิษและไม่มีการปนเปื้อน 2) มิดที่ใช้ตัดหัวน้ำหวาน ต้องเป็นมิดที่ทำมาจากไม้ที่กินได้และเป็นวัสดุที่ทำจากธรรมชาติเท่านั้น เพราะมีความเชื่อกันว่า การตัดหัวน้ำหวานของรังฝิ่งหลวงนั้นจะมีผลต่อการมาสร้างรังในปีต่อไป [13] ตามความเชื่อที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวทางการปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาจากการพรานฝิ่งบางความเชื่อมีการพิสูจน์จากการกระทำของชาวบ้านและพบว่าเป็นเรื่องจริง เช่น การใช้อุปกรณ์ในการจับฝิ่งไม่ควรเป็นวัสดุที่มีพิษเพราะทำให้มีผลต่อการสร้างรังของฝิ่งและคุณภาพของน้ำฝิ่ง เป็นต้น โดยความเชื่อส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต และการเคารพธรรมชาติ หรือบางความเชื่ออาจเป็นกลอุบายของพรานฝิ่งและปราชญ์ชาวบ้านที่ปลุกฝิ่งและถ่ายทอดแก่ลูกหลานเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ฝิ่งหลวงให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรและทำให้ฝิ่งหลวงกลับมาสร้างรังที่ชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนที่ 4 การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำฝิ่ง

น้ำฝิ่งเป็นผลผลิตที่ได้จากรังฝิ่ง จากการสัมภาษณ์กลุ่มพรานฝิ่งพบว่า ในแต่ละปีมีปริมาณผลผลิตน้ำฝิ่งที่เก็บได้ในชุมชนช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคมประมาณ 200 ขวดต่อปี และราคาตลาดของน้ำฝิ่งซึ่งเป็นราคาที่มีการซื้อขายในชุมชนถ้ำพระพุทธรมีราคา 500 บาทต่อขวด ดังนั้นผลประโยชน์ของน้ำฝิ่งหลวงในพื้นที่มีมูลค่าเท่ากับ 100,000 บาทต่อปี

สำหรับต้นทุนการเก็บหาน้ำฝิ่งผู้วิจัยได้สรุปต้นทุนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) ต้นทุนอุปกรณ์ในการเก็บหาน้ำฝิ่ง คือค่าใช้จ่ายในการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บน้ำฝิ่งได้แก่ ค่ามีดพร้า ฝูงพลาสติก เชือก เลื่อย ไฟแช็ค ตะปู ไม้ยางพารา ผ้าขาวบาง ขวด กะละมัง ซึ่งมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 1,713 บาทต่อปี

2) ต้นทุนค่าเสียเวลาในการเดินทางและค่าแรงในการเก็บหาน้ำฝิ่ง โดยคิดจากค่าเสียเวลาในการเดินทางทั้งหมดคูณด้วยอัตราค่าจ้างแรงงาน [14] จากการสอบถามข้อมูลจากกลุ่มพรานฝิ่งพบว่า มีการใช้เวลาในการเดินทางของกลุ่มพรานฝิ่งตั้งแต่การสังเกต ติดตามค้นหารังฝิ่งจนกระทั่งการจับฝิ่งหลวงตลอดช่วงฤดูกาลรวมทั้งสิ้นประมาณ 776 ชั่วโมง ซึ่งอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของจังหวัดตรังในปี พ.ศ. 2552 เท่ากับ 162 บาทต่อวัน คิดอัตราค่าจ้างเฉลี่ย ชั่วโมงละ 20.25 บาท ดังนั้นเมื่อคิดเป็นเงินต้นทุนด้านค่าเสียเวลาในการเดินทางและค่าแรงในการเก็บหาน้ำฝิ่งเท่ากับ 15,714 บาทต่อปี

3) ต้นทุนค่าเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเดินทางมาเก็บหาน้ำฝิ่ง โดยคิดจากค่าน้ำมันเชื้อเพลิงเป็นค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการเดินทาง โดยกลุ่มพรานฝิ่งใช้รถจักรยานยนต์ทั้งการสำรวจ ติดตามค้นหารังฝิ่ง และจับฝิ่งหลวง ซึ่งต้นทุนในส่วนนี้คิดเป็นมูลค่าได้เท่ากับ 10,656 บาทต่อปี เพราะฉะนั้นมูลค่าน้ำฝิ่งสุทธิ เกิดจากผลประโยชน์ของน้ำฝิ่งทั้งหมดหักด้วยต้นทุนในการดำเนินการของกลุ่มพรานฝิ่ง จากการสำรวจพบว่ามูลค่ารวมของน้ำฝิ่งเท่ากับ 100,000 บาทต่อปี และต้นทุนในการดำเนินการทั้งหมดของกลุ่มพรานฝิ่งเท่ากับ 28,083 บาทต่อปี ดังนั้นมูลค่าของน้ำฝิ่งหลวงสุทธิเท่ากับ 71,917 บาทต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าของน้ำฝิ่งในพื้นที่ป่ากรด อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา มีมูลค่า 189,655.80 บาทต่อปี [3] และมูลค่าน้ำฝิ่งในพื้นที่ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง มีมูลค่า 1,853,684.85 บาทต่อปี [14] จะเห็นได้ว่าทั้งสองพื้นที่ใช้การประเมินมูลค่าผลิตจากป่าประเภทฝิ่งด้วยวิธีการราคาตลาดเช่นเดียวกับการศึกษาในครั้งนี้แต่มีมูลค่าของน้ำฝิ่งสูงกว่าในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรเนื่องจากระดับปริมาณของน้ำฝิ่งที่พบมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามมูลค่าของน้ำฝิ่งที่สะท้อน

เป็นตัวเงินให้เห็นแต่ละพื้นที่นั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและมูลค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน

สรุปผลการศึกษา

การจับฝิ่งหลวงของพรานฝิ่งหลวงชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรูปนั้นเป็นการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มคนในชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ แม้ว่าอาชีพนี้ยังมีการปฏิบัติกันอยู่ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าประชาชนในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องการจับฝิ่งหลวงมีน้อย การจับฝิ่งหลวงแต่ละครั้งต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีประสบการณ์และต้องทำงานเป็นทีม โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการสังเกตฤดูกาล การติดตามค้นหาฝิ่งหลวง การเตรียมอุปกรณ์การจับฝิ่งหลวง วิธีการจับ การแสดงความเป็นเจ้าของ และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการจับฝิ่งหลวง สำหรับวิธีการในการจับฝิ่งหลวงของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรูปแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ องค์ความรู้ที่ชาวบ้านนำมาใช้นั้นเป็นองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษสร้างไว้ให้โดยผ่านการสังเกต ทดลอง ประยุกต์ จดจำ และมีการถ่ายทอดมาจากอดีตผ่านรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ภายในตัวองค์ความรู้นั้นยังมีการสอดแทรกแนวทางในการอนุรักษ์ฝิ่งหลวงให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรูปและทำให้ฝิ่งหลวงกลับมาสร้างรังที่ชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรูปแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตของฝิ่งหลวงอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาการจับฝิ่งหลวงของชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรูปได้มีการส่งเสริมประสบการณ์และพัฒนาองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาองค์ความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนปีละ 71,917 บาท สำหรับแนวทางการอนุรักษ์ฝิ่งหลวงตามภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เน้นความเชื่อที่เกิดจากมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การเคารพธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาหรือบางความเชื่ออาจเป็นกลอุบายของพรานฝิ่งและปราชญ์ชาวบ้านที่ปลุกฝิ่งและถ่ายทอดแก่ลูกหลานกับพรานฝิ่งหลวงเพื่อการอนุรักษ์ฝิ่งหลวงให้อยู่คู่กับชุมชนและทำให้ฝิ่งหลวงกลับมาสร้างรังในชุมชนอีกครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับกลุ่มชาวบ้านไม่ให้ทะเลาะกันและเกิดการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่โดยผ่านข้อตกลงกฎระเบียบกันภายในชุมชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตลอดไป

คำขอบคุณ

ขอขอบพระคุณคณะผู้ร่วมวิจัยทุกท่าน นักวิจัยจากชุมชนถ้ำพระพุทธรูปที่ร่วมแรง ร่วมใจและให้ข้อมูลอย่างเต็มความสามารถและที่ปรึกษาโครงการคือ ผศ.ดร. วีรวรรณ อมรศักดิ์ ภาควิชาที่ภูมิวิทยา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการวิจัย งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับแหล่งทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งร่วมจัดตั้งโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพ รหัสโครงการ R453001

เอกสารอ้างอิง

- [1] มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา. (2548). **ฝักพื้นบ้านกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : สามเจริญพาณิชย์.
- [2] ชัยวิจิต เฟ่งพินิจ. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552.
- [3] ประภาพรธณ กำภู. (2545). **การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของบางองค์ประกอบของป่าดิบชื้นกรณีศึกษาป่ากรด อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [4] สุรัญญา พรหมแก้ว. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2552.
- [5] สายัณห์ วงศ์แก้ว, ((สัมภาษณ์) 15 ตุลาคม 2552)
- [6] สมพงศ์ มากพันธ์. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2552.
- [7] ไสว พรหมแก้ว. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552.
- [8] คำนวน นวลสนอง. (2541). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษากรณีการจับฝิ่งของชาวบ้าน ตำบลตะโหมด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง**. สงขลา, สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [9] กบนอกกะลา. (2553). **ต่อน้ำฝิ่ง น้ำหวานแห่งชีวิต**.สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://tv.sai-nam.com/?p=133>
- [10] วาณิช พรหมแก้ว. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2552.
- [11] จักรเพชร จันทรมาศ. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2552.
- [12] เสนอ รอดวงศ์. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2552.
- [13] ยุทธพงษ์ เกิดบัวเพชร. (2552). ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2552.
- [14] เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี. (2549). **โครงการ การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของป่าชุมชนในภาคใต้ : กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง**. รายงานฉบับสมบูรณ์. สงขลา: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.